

Muqeddes Kitab

Tewrat 33-qisim

«Mikah»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 33-qisim

«Mikah»

(Mikah peyghemberning kitabi)

Kirish söz

Peyghember toghrisida

Mikah peyghemberning arqa körünüshi bizge namelum. Uning yurti Yehudaning jenubiy teripidiki, Yérusalémdin ottuz kiloméتر yiraqliqtiki «Moreshet» yaki «Moreshet-Gat» dégen kichik bir yéza idi. Shuning üçhün biz uni déhqan yaki tériqchi bolushi mumkin dep perez qilimiz. Shunglashqimu uning ishletken sözlükliri bek addiy sözlükler bolghan. U qobul qilghan wehiylerning beziliri padishah, emirler we Yérusalémdiki baylar toghrisida bolghachqa, u pat-pat yurtidin chiqip «chong sheher» bolghan Yérusalémgha barghan bolsa kérek. U Yeshaya peyghember bilen zamandash bolup, ikkilisi Yehudada bésharet bergen, oxshashla nepsi aram tapmaydighan baylarning we «Néme gep qulaqqa yaqsa shu gepni éytidighan» saxta peyghemberlerning qarshiliqigha uchrichan. Yeshaya peyghember Mikahning bir bésharitini öz kitabida neqil keltürgen (4:1-4). Shu dewrlerde Amos we Hoshiya peyghemberler «shimaliy padishahliq» Israilda bésharet bériwatqanidi. Mikahning bésharetliri Yehuda toghruluqmu hem «shimaliy padishahliq» («Israil») toghruluqmu idi. Bezi waqitlarda u «Israil» dégen sözni ishlitip ikki padishahliqni birlikte tilgha alidu. Bundaq ehwal körülgende biz izahatlarni berduq.

Yézilghan waqti

Kitabidiki birinchi ayette Mikahning peyghemberlik xizmitini qiliwatqan mezgili körsitilidu. Bu mezil Yehuda padishahliri Yotam, Ahaz, Hezekiyaning textke olturghan waqtilirini öz ichige alidu — yeni miladiyedin ilgiriki 739-686-yilliri (jemi 53 yil). Kitabtiki bésharetlerning köpinchisi Asuriye impériyesi Yehudani ishghal qilishtin ilgiri, yeni miladiyedin ilgiriki 701-yilidin ilgiri yézilghan bolsa kérek — chünki ular shu weqeni aldın'ala éytidu.

Kitabning arqa körünüshi we témisi

Miladiyedin ilgiriki 922-yili Sulayman padishah ölgendin kéyin, Yehuda we Israil ikki padishahliq bolup bir-biridin ayrilip kétidu. «2Tar.» 10-babta mundaq xatirilengen: «**Shu teriqide Israil Dawutning jemetidin** (yeni, Yehuda qebilisidin) **yüz örüp, bügünge qeder uninggha qarshi chiqip keldi**».

Shu waqittin kéyin, yeni miladiyedin ilgiriki 8-esirning ikkinchi yérimi, Israil we Yehuda her ikkisining eng güllengen mezgili idi. Ikki paytext — Yérusalém we Samariye zor bayashatliqtin behrimen bolushqa bashlighanidi. Biraq ular bu bayashatliqqa éghir bedel tölengenidi — u bolsimu, kembeghellerning dehshetlik éksplitatsiye qilinishidur: «baylar téximu béyip kétiwatqan, namratlar téximu namratlishiwatqan» idi.

Xudaning Musa peyghemberge chüshürgen qanunlirida «namrat», «tul xotun», «yétim-yisir» we «yat musapir»larga yadrem bérish toghrisida xéli köp maddilar bar idi. Her yette yilda, qerzni bikar qilish, özini qulluqqa sétiwetkenlerni hörlükke qayturush kérek idi; her ellik yilda («azadliq yili» yaki «burgha (chélish) yili») barliq qerzlerni bikar qilish we yer-zéminni öz igisige yaki ailisidikilerge qayturush kérek idi. Her yili hosulning «tunji ashliq» yaki «tunji méwiliri»din ayrip élip, ibadet xizmitide bolghan kahinlar hem Lawiy qebilisidikilerge, andin kembeghellerge üleshtürüp bérishi kérek idi; hosul alghanda (meyli étizdin,üzümzardin bolsun) peqet bir qétimla «yighiwélish»qa bolatti. Mushu yighiwélishdin kéyin qélip qalghan yaki kéyin pishqan ziraetler yaki méwilerni kembeghellerning yighiwélishigha qaldurush kérek idi; her üç yilda, xelqning barliq kirimlirining we alghan hosullirining ondin birini ayrip kembeghellerge tarqitishi kérek idi. Bularning hemmisining üstide, muqeddes qanundiki: **«Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning, pütün zéhning, pütün küchüng bilen söygin»** we **«Özüngni söygendek qoshnangni söygin»** dégen ikki **«büyük perman»** bar idi. Sulayman padishah özining bir nesihiti bilen diqqitimizni bu ikki permanni ayriwetmeslik üstige merkezleshtüridu: **«Miskinni bozek qilghuchi — Perwerdigargha haqaret qilghuchidur; hajatmenlerge shapaet qilish uni hörmetligenliktur»** («Pend.» 14:31).

Lékin hökümdarlar, kahinlar we xelqning zor bir qismi bu belgilimilerning hemmisini közige ilmayla qalmay, eksiche oxshimighan derijide aldanchiliq, op'ochuq bulangchiliq, zinaxorluq qilish we sot sorunlirida para yéyishtek yaman illetler peyda qilghanidi. Xudaning wekilliri bolghan kishiler, yeni mushundaq ehwalni eyiblishi kérek bolghan kahinlar we «peyghemberler» sükut arqiliq qoshulushini bildürgen yaki uni aktipliq bilen qollighanidi. Heyran qalarliq ish shuki, Samariye (Israil) körünüshte intayin dindar bir xelqpe oxshaytti. Biz Tewrattiki «Amos peyghember» we «Hoshiya peyghember» dégen qisimlardin ularning sadiqliq bilen tawapkahlar (Beyt-El, Gilgal we Beer-shéba)gha «hej» qilidighanliqini, qurbanliqlarni qilishqa amraqliqini we diniy paaliyetlirining «debdebilik»likini bilimiz. Tewrattiki «Yeshaya peyghember» dégen qisimdin ularning «taet-ibadet»lirige qoshulghan yéqimliq yaki mungluq muzika-naxshliri toghruluq xewerdar bolimiz. Biraq ularning shu diniy paaliyetlirining hemmisi Xudaning neziride heqiqiy ixlasmenlikdin tolimu yiraq bolghan, yirginchlik pasiqliq, xalas. Uning üstige, ularning shu «ibadet»i hetta butpereslik bilenmu ariliship ketkenidi.

Xuda Musa peyghemberge chüshürgen qanunda özi qurbanliq qilishning peqet bir jaydila bolidighanliqini békitken. Axirda bu jay Yérusalém boldi. U taghlar yaki döngler bolghan «yuqiri jaylar» üstige özi qurbanliq qilish ibaditi üçün qurbangahlarni qurushni qet'iy men'i qilghan. Biraq xéli baldurla kishiler (shühbisizki, eslide yaxshi niyet bilen) mushundaq qurbangahlarni yuqiri jaylarda qurushqa bashlighan; ular uzun ötmeyla butpereslik jaylirigha aylinip ketken; bezi butqa choqunush paaliyetliri hetta «Perwerdigarning namida» ötküzilette. «Baal» dégen butlarga choqunghanda, herxil shehwaniy gunahlar shu «ibadet»ning bir qismi bolghan; ishlar hetta bezide tesewwur qilghusiz dehshetlik haldiki «insanni qurbanliq qilish»qa aylinip ketkenidi.yehuda bilen Israilni ehwal del uzun yillar téwipning dewetlirini anglimighan, tamaqni heddidin tashqiri köp yégeshke, éghir késelge giriptar bolghan intayin séviz ademge oxshatqili bolidu. Sirttin qarighanda uning qiyapiti intayin gewdilik we qametlik bolghini bilen, lékin uning haliti intayin xeterlik bolup, herqachan yiqilip ölüş mumkinchiligi bar bolidu.

Yehuda we Israilning etrapidimu köp awarichilikler bar idi. Ottura sherqte zor özgirishler payda bolghanidi. Miladiyedin ilgiriki 8-esirning ikkinchi yérimida tarix boyiche eng qanxor, aldamchi we tekebbur impériyelerdin biri, yeni Asuriye impériyesi meydangha chiqip, tézla üstünlükke érishti. Mikahning peyghemberlik xizmet mezgili ularning töt padishahining dewrini öz ichige alidu. Bu töt padishahning herbiri «muqeddes zémin»ge tajawuz qilip kirgen: —

(1) Tiglaf Pileser (III) (744-727). U Asuriyeni jahangirlik yoligha kirgüzgen. Filistiye, Demeshq, Galiliye we «Transiordaniye» keyni-keynidin uning qoshunlirigha ten bergen.

(2) Tiglaf Shalmanezzer (V) (726-722). U «shimaliy padishahliq»ning paytexti Samariyege hujum qilghan. Sheher axirida uning iz basari Sargongha teslim bolghan.

(3) Sargon (II) (722-705). Samariye we shimaliy padishahliqning qalghan jayliridikilerni sürgün qilghan. Tekebbur Samariye eyni chaghda peqet Asuriyening bir «ölke»si bolup qalghan.

(4) Sennaxérib (704-681). Asuriyening eng dehshetlik, rehimsiz padishahi. Samariyening teslim bolghanliqi toghruluq xewer Yehudada hem qorqunch hem «reqibimiz axirida yoq bolidu» dégendek birxil körenglik payda qilghan. Hezekiya padishah köp jehetlerde ixlasmén adem we «islahatchi» bolup, Yehudaning butpereslikining köp sirtqi ipadilirini élip tashlighanidi. Biraq Sargon Ining ölüshi bilen, u Asuriyege taqabil turush üçün Yehudani Misir, Babil we bashqilar bilen ittipaqdash qilishni «danaliq» dep bilgen. Bu siyasiti üçün u Yeshaya hem Mikah peyghemberler teripidin eyblengen. Derweqe Sennaxérib qoy qotinigha chüshken bōridek miladiyedin ilgiriki 701-yili Yehudagha hujum qilip, 46 sheher (jümlidin Mikah peyghember 1:10-15de aldin'ala éytqan toqquz sheher)ni ishghal qilip, Yérusalénni muhasirige alghan. Hezekiya bolsa Yeshaya we Mikahning bésharetlirini anglap ittipaqdashlirini tashlap: «teslim bolmaymiz» dep hemme ishlarni Perwerdigargha tapshurghan. «Yeshaya peyghember» dégen kitabtın oqurmenlarning bilginidek, Xuda bu ishqa biwasite qol tiqqan; bir kéchidila Asuriyening 185 ming eskiri sirliq halda ölgen. Bu karamet yobashchilarning, shundaqla xelqning könglini peqet qisqa bir mezigil Xudagha qaratqan. Kéyinki yüz yil ichide pütün xelq «bir krizistin yene bir krizisqa» putliship yürdi. Néboqadnesar Babilgha padishah bolghanda, pütün xelq (Mikah bésharet bergende, 4:10) Babilgha sürgün bolup ketti (miladiyedin ilgiriki 587-yili).

Biraq Mikahning bésharetliri Xudaning éghir jazalashliri bilen toxtap qalmaydu. Israilning tartqan azabliri arqiliq, ular Xudagha nida qilghanda, «Qutquzghuchi-Mesih» tughulidu (2:12-13, 5:1-6). Mikah (5:2de) uning tughulidighan jayini, yeni Beyt-Lehem dégen kichikkine yézini aldin'ala éytidu. «Mesih» bolsa axirida Israilni pütünley Xudaning yénigha qayturidu. U arqiliq Israil dunyani yoritidighan parlaq nurgha aylandurulidu (4-bab). Biraq ariliqta ular yene köp jebir-japa tartidu.

Injilni oqughanlar biliduki, «Beyt-Lehemde tughulidighan» Mesih bolsa del Eysadin bashqa adem emes. Kelgüsi bir zamanda Israil üçün qilidighinidek, U bu zamandimu «pulpereslik», «shehwaniyliq» we «hoquqpereslik», hetta quruq «diniy shekilwazliq» qatarliq butlarni tashlap, Özini izdigenler üstige Özining parlaq nurini chachidu.

Mezmunlar: —

Yuqirida körsetkinimizdek, Mikahning peyghemberlik xizmitini qilgan waqti 50 yil bolgan. Shübhisizki, uning kitabining mezmuni shu mezigilde yetküzgen nurghun xewerlirining ixcham bir yekünidir.

Üch qatar bésharef — hemmisi «Anglanglar!» bilen bashlinidu

1-qatar bésharef (1:2-2:13)

Israil «Gunahinglar tüpeylidin düshmenlarning hujumigha uchraysiler we sürgün bolisiler» dep agahlandurulidu (1:2-2:11). Biraq Perwerdigar Özi tallighan «qaldi»sini Yérusalémgha yighidu. Ular düshmenning muhasirisidin bösüp ötidu, Perwerdigarning Özi ularning padishahi bolidu (2:12-13). Bu weqening özi birxil bésharef bolup:

(1) Mesihning yéngi ehde astida ishengüchilerdin terkiib tapqan Özining «qaldisi»ni yighip ulargha bolghan yétekchilik xizmitini we:

(2) Axirqi zamanlarda yüz béridighan ishlarni körsitidu. Shu chaghda Xuda Israilni yuqiridiki weqege oxshap kétidighan qorqunchluq ehwal astida yene karametlerni körsitip qutquzidu.

2-qatar bésharef (3:1-5:15)

Yérusalémning yétekchiliri pütünley chirikleshkenliki tüpeylidin, Perwerdigar Yérusalémni xarabilikke aylandurimen, deydu (3:1-12); biraq u yene axirqi zamanda Yérusalémni barliq ellerdin üstün kötürimen, dep wede béridu; (4:1-5); Özining «qaldisi»ni uning ichidin yighishqa, (4:6-8) shundaqla bu paklandurulghan yéngi xelq üçün ularni ghelibilik yétekleydighan «padichi», yeni Mesihni ewetishke wede béridu (5:1-15).

3-qatar bésharef (6:1-7:20)

Xelq butperesliki, asiyligi we achközlükidin zawalliqqa yüz tutidu (6:1-7:7); biraq Xuda tallighan «qaldisi», yeni Uning mömin bendiliri Uning rehim-shepqitige ériship, kechürüm qilinip qutquzulidu (7:8-20).

Shuning bilen peyghemberning herbir «jazalash xewer»i bolsa ushbu xewerge ishinip towa qilghanlar üçün ümidlik nuqta bilen axirlishidu. Köpchilik Xudaning jazasigha uchraydu; biraq Mikahgha dewrdash bolghan Yeshaya peyghemberning sözi boyiche: **«Bir «qaldi» qaytip kélidu** (we qutquzulidu)» («Yesh.» 10:21).

.....

Mikah

Bésharetler 1-qatar

Barliq eller, anglanglar! Samariye we Yehudaning haligha way!

1 ¹ Perwerdigarning sözi — Yotam, Ahaz we Hezekiya Yehudagha padishah bolghan künlerde Moreshetlik Mikahgha kelgen: —

— U bularni Samariye we Yérusalém toghrisida körgen.

² Anglanglar, i xelqler, hemminglar!

Qulaq sal, i yer yüzi we uningda bolghan hemminglar: —

Reb Perwerdigar silerni eyiblep guwahliq bersun,

Reb muqeddes ibadetxanasidin silerni eyiblep guwahliq bersun!

³ Chünki mana, Perwerdigar Öz jayidin chiqidu;

U chüshüp, yer yüzidiki yuqiri jaylarni cheyleydu;

⁴ Uning astida taghlar érip kétidu,

Jilghilar yérilidu,

Xuddi mom otning aldida érigendek,

Sular tik yardin tökülgendek bolidu.

⁵ Buning hemmisi Yaqupning itaetsizliki,

Israil jemetidiki gunahlar tüpeylidin bolidu;

Yaqupning itaetsizliki nedin bashlanghan? U Samariyedin bashlanghan emesmu?

Yehudadiki «yuqiri jaylar»ni yasash nedin bashlanghan? Ular Yérusalémdin bashlanghan emesmu?

⁶ Shunga Men Samariyeni étizdiki tash döwisidek,

Üzüm talliri tikishke layiq jay qiliwétimen;

Men uning tashlirini jilghigha domilitip tashlaymen,

Uning ullirini yalingachlaymen;

⁷ Uning barliq oyma mebudliri para-para chéqiwétilidu;

Uning pahishilikтин érishken barliq hediyeleli ot bilen köydürülidu;

Barliq butlirini weyrane qilimen;

Chünki u pahishe ayalning heqqi bilen bularni yighip toplidi;

Ular yene pahishe ayalning heqqi bolup qaytip kétidu.

1:2 Qan. 32:1; Yesh. 1:2

1:3 «... U Perwerdigar chüshüp, yer yüzidiki yuqiri jaylarni cheyleydu» — «kirish söz»de éytqinimizdek, «Israil (we bashqa eller) üçhün «yuqiri jaylar» butlargha, jin-sheytanlarga atalghan jaylar idi.

1:3 Qan. 32:13; 33:29; Zeb. 115:3; Yesh. 26:21; Am. 4:13

1:4 «Chünki mana, Perwerdigar öz jayidin chiqidu... 3-ayet U chüshüp, yer yüzidiki yuqiri jaylarni cheyleydu; Uning astida taghlar érip kétidu...» — demisekmü, bu axirqi zamandiki «Perwerdigarning küni»ni körsitidu.

1:4 Hak. 5:4; Zeb. 18:7-9; Zeb. 68:2, 8; Zeb. 97:5; Am. 9:5

1:5 «Yaqupning itaetsizliki nedin bashlanghan? U Samariyedin bashlanghan emesmu? Yehudadiki «yuqiri jaylar»ni yasash nedin bashlanghan? Ular Yérusalémdin bashlanghan emesmu?» — Israil we Yehudada «yuqiri jaylar» butpereslikke ait, yirginchlik jaylarga aylandurulghanidi. «yuqiri jaylar» yasash «Yérusalémdin bashlanghan» — Sulayman padishahning bu ishlarda eyibi bar idi («2Pad.» 11:7ni köring).

1:6 «Shunga Men Samariyeni étizdiki tash döwisidek, üzüm talliri tikishke layiq jay qiliwétimen» — bashqa birxil terjimisi: «Shunga Men Samariyeni étizdiki tash döwisidek, yéngila tikilgen uzumzarliqtek qiliwétimen». «Men uning tashlirini jilghigha domilitip tashlaymen» — Samariyediki heshemetlik imareter ajayib heywetlik chong tashlardan yasalganidi (Omri dégen padishahning dewridin bashlap). «... domilitip tashlaymen» — ibraniy tilida «... töküp tashlaymen».

1:7 «Chünki u Samariye pahishe ayalning heqqi bilen bularni yighip toplidi; ular yene pahishe ayalning heqqi bolup qaytip kétidu» — «pahishe ayalning heqqi» toghruluq: — «kirish söz»imizde éytilghandek, Israil we Yehudaning butperesliki

⁸ Bular üçhün men ah-zar kötürimen,
Men huwlaymen;
Yalingayaq, yalingach dégüdek yürimen;
Men chilbörilerdek huwlaymen;
Huwqushlardek matem tutup yürimen..

⁹ Chünki uning yariliri dawalighusizdur,
U hetta Yehudaghichimu yétip,
Xelqimning derwazisigha, yeni Yérusalémghiche yamridi..

¹⁰ Bu apetni Gat shehiride sözlimgelar,
Qet'iy yighlimanglar;
Beyt-le-Afrah shehiride topa-changda éghinanglar!..

¹¹ I Shafirda turuwatqan qiz, yalingachliq we shermendilik ichide esirlikke öt;
Zaananda turuwatqan qizlar talagha héch chiqqan emes;
Beyt-Ézel ah-zarlar kötürmekte;
«Xuda sendin muqim jayingni élip kétidu!»..

¹² Marotta turuwatqan qiz yaxshiliqqa telmürüp tit-tit boluwatidu;
Biraq yamanliq Perwerdigardin Yérusalém derwazisigha chüshti..

¹³ Tulparni jeng harwisigha qat, i Laqishta turuwatqan qiz;
(Laqish bolsa, Zion qizigha gunahning bashlangan yéri idi!)
Chünki sende Israilning itaetsizlikli tépolidu..

herxil shehwaniylik bilen arilashqan. Butxanilargha mexsus «atap béghishlighan» pahishe ayallar bilen bille yétish butqa choqunushning bir paaliyiti idi, shuning bilen butxanilar we ularni bashqurghuchilar bu arqliq béyip ketkenidi. «Pahishe ayalning heqqi bolup qaytip kétidu» — Israilni ishghal qilghuchi Asuriye impériyesi we kéyin Babil impériyesi belkim mushu butperesliktin érishken mal-dunyalarini oxshash yolda (özlirining butxanilarini sélip, butprereslik-pahishiwarzliq arqliq béyishqa) ishletken bolushi mumkin!

–Bashqa birxil chüshenchisi: — pahishiwarzliq arqliq érishegen shu kümüş butlarga hel bérishke ishletken; tajawuzchilar kümüşni qaytidin éritip, uni tenggilerge aylanduridu; andin u qaytidin «pahishe ayalning heqqi»ge ishlatilishi mumkin.

1:8 «Bular üçhün men ah-zar kötürimen, men huwlaymen ... men chilbörilerdek huwlaymen; huwqushlardek matem tutup yürimen» — Mikah peyghember Samariyedikilerge itayin köyüngini üçhün qattiq azablanghan. Shuning bilen u ulargha kelgusi apetni körsitidighan «resim bolush» üçhün, xelqning bu ishlarning tézla réalliqqa aylinidighanliqini bilip yétishi üçhün, ular aldisa yalingach (belkim «yérim yalingach») yüridu.

1:8 Ayup 30:29

1:9 «U hetta Yehudaghichimu yétip,...» — mushu yerde «u» apeti yaki «Samariyening yariliri»ni körsitidu. «U apeti hetta Yehudaghichimu yétip, ... Yérusalémghiche yamridi» — 10-16-ayetlerde Mikah Asuriye impériyesining Yehudani ishghal qilidighanliqini aldin'ala éytidu. Mushu ayetlerdiki 11 sheherning herbiri peyghemberning yurti «Moreshet»tin köp dégende 9 kilométr yiraqliqta bolup, «Moreshet»te turup körgili bolatti. Mikah herbir sheherning namiririning menisi heqqide uninggha maslashqan sözlerni qilip, ularning ehwalini süpetligen. Derweqe herbir sheher axirida Asuriye teripidin ishghal qilindi.

1:10 «Bu apetni Gat shehiride sözlimgelar, qet'iy yighlimanglar» — «Gat» dégen isimning menisi «yigha»gha yéqin. «Beyt-le-Afrah shehiride topa-changda éghinanglar!» — «Beyt-le-Afrah» «topa-changliq yurt» dégen menide.

1:10 2Sam. 1:20; Yer. 6:26

1:11 «U Shafirda turuwatqan qiz, yalingachliq we shermendilik ichide esirlikke öt» — «Safir»ning menisi «güzellik», «yéqimliq». «Xuda sendin muqim jayingni élip kétidu!» — ibraniy tilida «U sendin muqim jayingni élip kétidu!». «Zaananda turuwatqan qizlar talagha héch chiqqan emes» — «Zaan»ning teleppuzi «chiqish» dégen sözge yéqin. «Beyt-Ézel ah-zarlar kötürmekte; Xuda sendin muqim jayingni élip kétidu!» — «Beyt-Ézel» dégen «élip kétish»ke yiqin ahangda.

–Ayettiki ikkinchi qisimning bashqa birxil terjimisi: «Zaananda turuwatqan qizlar Beyt-Ézelning ah-zarlarigha chiqqan emes; sendin muqim jayingni élip kétidu».

1:11 Yesh. 47:3

1:12 «Marotta turuwatqan qiz yaxshiliqqa telmürüp tit-tit boluwatidu» — «Marot» dégenning menisi «achchiq» — ular «yamanliq»ning achchiqliqini tétyidu. «...yamanliq Perwerdigardin Yérusalém derwazisigha chüshti» — Sennaxérib Yehudadiki nurgun sheherlirini muhasirige alghandin kéyin Yérusalémni ishghal qilalmay derwazisi algha toxtap qaldi. Axirida meghlup boldi.

1:12 Am. 3:6

1:13 «Tulparni jeng harwisigha qat, i Laqishta turuwatqan qiz» — ibraniy tilida «Laqish»ning teleppuzi «at»qa yéqin.

¹⁴ Shunga sen xushlashish hediylirini Moreshet-Gat shehirige bérisen;
Aqzibning dukandarlari Israil padishahligiga yalghanchilik yetküzidu;

¹⁵ Men téxi sanga bir «mirasxor» epkélimen, i Mareshah shehiride turuwatqan qiz;
Israilning shan-sheripi Adullamghimu chüshüp kélidu..

¹⁶ Özüngni taqirbash qil,
Zoqung bolghan balilar üçhün chéchingni chüshürüwet;
Qorultazdek aydingbashliqningni kéngeyt,
Chünki ular sendin ayrilip sürgün bolushqa ketti..

Jebir-zulum üstige chüshidighan jaza

2¹ Ornida yétip qebhlikni oylaydighanlarga we yamanliq eyilgüchilerge way!
Peqet ularning qolidin kelsila, ular tang étishi bilenla uni ada qilidu;

² Ularning achköz közi étizlarga chüshsila, ular zorawanliq qilip buliwalidu;
Öylergimu qiziqla qalsa, bularnimu élip kétidu;
Ular batur kishinimu jemeti bilen bulaydu,
Ademni öz mirasliri bilen qoshup changgiligha kirgüziwalidu..

³ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, Men bu ailige qarap, boyunliringlardin chiqiralmaydighan yaman bir boyuntururqni
oylap teyyarliwatimen;

Siler emdi gidiyip mangmaysiler;

Chünki shu künler yaman künler bolidu..

⁴ Shu küni ular siler toghranglarda temsilni tilgha élip,
Échinishliq bir zar bilen zarlaydu: —

«Biz pütünley bulang-talang qilinduq!;

U xelqimning nésiwisini bashqilargha bölüwetti;

Uni mendin shunche dehshetlik mehrum qildi!

Laqish shu rayondiki eng küchlik sheher; atqa tayinishning özi bir gunah. Xuda Israilgha «atqa tayinish»ni qet'iy men'i qilghanidi («Qan.» 17-bab). Ularning atlarga tayinishi belkim Yehudagha selbiy ülgé bolushi mumkin idi. «Laqish bolsa, Zion qizigha gunahning bashlangan yéri idil!» — Laqish shehiri Yehudada bolghini bilen birinchi bolup shimaliy padishahliqning tunji butperes padishahi Yeroboam (I)ning rezillikining tesirni qobul qilghan bolsa kérek. Xeritilerni körtüq.

1:14 «Sen xushlashish hediylirini Moreshet-Gat shehirige bérisen» — «Moreshet-Gat» dégen sözning yiltizi «mirasni élish» yaki «mirastin mehrum bolush» (ibraniiy tilida «moresh», ereb tilida «miras»). Ular öz «miras»idin ayrilidi, mirasigha «elwida» déyishi kérek. «Aqzibning dukandarlari Israil padishahligiga yalghanchilik yetküzidu» — «Aqzib»ning menisi «aldamchiliq», Yehuda padishahligigha jaylashqan. Yehuda padishahliri (shundaqla Israil padishahliri) Aqzib shehirining dukanliridin köp payda körgenidi («1Tar.» 4:21-23). Düşmen qoshuni Israil padishahligigha tajawuz qilghandin kéyin, Samariye padishahliri jiddiy hajetke chüshkende, Aqzibtikiler ulargha burunqidek soda-sétiq qilip kéreklik teminatlarni ewetelmey, ulargha «yalghanchi» bolup qalidu.

1:15 «Men téxi sanga bir «mirasxor» epkélimen, i Mareshah shehiride turuwatqan qiz» — ibraniiy tilida «Mareshah» we «mirasxor» yéqin söz. «mirasxor» elwette kinayilik gep, u Asuriye padishahi Sennaxéribni körsitidu. «Israilning shan-sheripi Adullamghimu chüshüp kélidu» — «Adullam» eslide Dawut peyghember (yigit waqtida) Saul padishahtin qéchip, kiriwalghan ghar idi. Démek, Israil, jümlidin uning padishahi we «shan-sheripi» bolghan butlar yene qéchishi kérek. Biraq bu sözning ichidiki meniside yene ümid bar. Dawut peyghember «Adullam»da yoshurunghandin kéyin, japaliq künlerni ötküzüp axirda Israilning shereplik padishahi bolup chiqqan. Israil belkim uninggha oxshash japaliq künlerni ötküzgendin kéyin shereplik künlerni yene köridu. Mezkur bésharet yene Mesih («Israilning shan-sheripi»)ning kelgüsude Israilning gunahi tüpeylidin azabqa chüshüshini körsitishimu mumkin.

1:16 «Özüngni taqirbash qil, zoqung bolghan balilar üçhün chéchingni chüshürüwet; qorultazdek aydingbashliqningni kéngeyt,...» — chachlarni chüshürüsh matemning birxil ipadisi.

2:2 «... batur kishinimu jemeti» — yaki «... batur kishinimu öyi».

2:2 Yesh. 5:8

2:3 Am. 5:13

U étzílimizni munapiqqa teqsim qilib berdi!

⁵ Shunga Perwerdigarning jamaiti arisidin,
Silerde chek tashlap zémin üstige tana tartip nésiwe bölgüchidin birsimu qalmaydu.

Saxta peyghemberlarning Xudaning peyghemberliridin renjishi

⁶ Ular: «bésharet bermenglar!» — dep bésharet bérídu!

Eger peyghemberler bu ishlar toghruluq bésharet bermise, emdi bu ar-nomus bizdin hergiz ketmeydu!

⁷ I Yaqup jemeti,

«Perwerdigarning Rohi sewr-taqetsizmu?

Bu ishlar rast Uning qilghanlirimu?» — dégili bolamdu?

Méning sözlirim durus mangghuchigha yaxshiliq keltirmemdu?

⁸ Biraq tünügünla Méning xelqim hetta düshmendek ornidin qozghaldi;
Siler xatirjemlikte yoldin ötüp kétiwatqanlarning tonini ich kiyimliri bilen salduwalisilerki,
Ularni xuddi urushtin qaytqanlardek kiyimsiz qaldurisiler..

⁹ Xelqim arisidiki ayallarni özlirining illiq öyliridin qoghlaysiler;
Ularning yash balilirini siler Méning güzel göhirimdin menggüge mehrum qilisiler..

¹⁰ Ornunglardin turup néri kétinglar;

Chünki halaketni,

Yeni azabliq bir halaketni keltüridighan napakliq tüpeylidin,

Bu yer silerge tewe aramgah bolmaydu.

¹¹ Eger bihudilikte, yalghanchiliqta yürgen birsi yalghan gep qilib: —
«Men sharab we haraqqa tayinip silerge bésharet bérimen» — dése,
Mana, u shu xelqpe peyghember bolup qalidu!

Xudaning «Israilning qaldisi»gha bolghan wedisi

¹² Men choqum séni bir pütün qilib uyushturimen, i Yaqup;

Men choqum Israilning qaldisini yighimen;

Men ularni Bozrahdiki qoylardek,

Öz yayliqida yighilghan bir padidek jem qilimen;

2:4 «U Perwerdigar étzílimizni munapiqqa teqsim qilib berdi!» — «munapiq» belkim öz ehdiside héch turmaydighan Asuriye padishahini körsitidu.

2:5 Qan. 32:8, 9

2:6 «Ular: «bésharet bermenglar!» — dep bésharet bérídu! Eger peyghemberler bu ishlar toghruluq bésharet bermise, emdi bu ar-nomus bizdin hergiz ketmeydu!» — bu ayette «bésharet bérish» dégen péilning yene bir terjimisi: «shal chéchish» (kinayilik gep).

—Bashqa birnechche xil terjimiliri; (1) «Bu ishlar toghruluq bésharet bermeslik kérek!» (ular deydu) «Emdi ar-nomus (bizdin) hergiz ketmeydu!» (Mikah deydu); (2) «Derweqe ular (peyghemberler) bu ishlar toghruluq bésharet bérishke toxtaydu! Emdi ar-nomus bizdin ketmeydu!».

2:6 Yesh. 30:10; Am. 7:16

2:7 «I Yaqup jemeti, «Perwerdigarning Rohi sewr-taqetsizmu? Bu ishlar rast Uning qilghanlirimu?» — dégili bolamdu?» — démek, Israil (shübihisizki, saxta peyghemberlarning telimliri bilen): «Xuda bizni söyidu, biz Xudaning alahide xelqi, U bizge hergiz yamanliqni yetküzmeydu» — dewéridu.

—Bashqa birxil terjimisi: «I «Yaqup jemeti» dep atalghuchi, Perwerdigar sewr-taqetsizmu? Bular (bu yaman ishlar) uning qilghanlirimu?».

2:8 «... siler xatirjemlikte yoldin ötüp kétiwatqanlarning tonini ich kiyimliri bilen salduwalisilerki, ularni xuddi urushtin qaytqanlardek kiyimsiz qaldurisiler» — bashqa birxil terjimisi: «... xuddi urushtin qaytiwatqanlardin alghandek siler ularning tonini ich kiyimliri bilen élip bulisiler» (urushtin qaytqanlar bolsa xatirjemlikte mangidu, elwette).

2:9 «Méning güzel göhirim» — (yaki «Méning zibuzinnitimidin») — belkim Qanaan zéminining özi körsitidu.

2:11 «Men sharab we haraqqa tayinip silerge bésharet bérimen...» — bashqa birxil terjimisi: «Birsi «sharab hem haraqqan köp bolidighanliq toghrisida bésharet bérimen» dése, u mushu xelqpe taza muwapiq bir peyghember bolidu».

Ular adimining köplükidin warang-churungluqqa tolidu..

¹³ Bir «böşüp ötküchi» ularning aldigha chiqip mangidu;
Ular böşüp chiqip, qowuqqa yétip béríp, uningdin chiqti;
Ular böşüp chiqti,
Yeni qowuqqa yétip béríp, uningdin chiqti;
Ularining Padishahi ularning aldida,
Perwerdigar ularning aldigha ötüp mangidu..

Bésharetler 2-qatar Yétekchilarning haligha way!

3¹ Men mundaq dédim: «Anglanglar, i Yaqupning hakimliri,
Israil jemetining emirliri!

Adil hökümni bilish silerge xas emesmu?.

²⁻³ I yaxshiliqni och körgüchi,
Yamanliqni yaxshi körgüchiler —
Siler Öz xelqimdin térisini,
Ustixanliridin göshini yulidighan,
Ularining göshini yeydighan,
Térisi soyulghuche üstidin sawaydighan,
Ustixanlirini chaqidighan,
Ularini qazangha teyyarlighandek,
Dashqazandiki göshni toghrighandek toghraysiler!
⁴ Buningdin kéyin ular Perwerdigargha nida qilidu,
Biraq U ularni anglimaydu;
Ularining qilmishliridiki her túrlük qebihlikni üçün,
U chaghda U yüzini ulardin qachurup yoshuridu!..

Saxta peyghemberlarning haligha way!

⁵ Perwerdigar Öz xelqini azdurghuchi peyghemberler toghruluq mundaq deydu: —
(Ular chishliri bilen chishleydu,
«Aman-tinchliq!» dep warqiraydu,
Kimerkim ularning gélini maylimisa,
Shulargha qarshi urush hazirlaydu!).

⁶ — Shunga silerni «alamet körünüş»ni körmeydighan bir kéche,

2:12 «Öz yayliqida yigilghan bir padidek jem qilimen; ular adimining köplükidin warang-churungluqqa tolidu» — bezi alimlar «ademlerning köplüki»ni dushmanlerning köplüki, dep qaraydu. Biraq bir pada qoylar jem qilinghinida, beribir chong «warang-churung» kütürilidu.

2:13 «Bir «böşüp ötküchi» ularning aldigha chiqip mangidu; ular böşüp chiqip, qowuqqa yétip béríp, uningdin chiqti; ular böşüp chiqti, ... ularning padishahi ularning aldida, Perwerdigar ularning aldigha ötüp mangidu» — bu ulugh bésharet Xudaning Yehudani Asuriye impériyesidin qutquzidighanliqini körsitidu; bizningche bésharet yene ikki qétim emelge ashurulidu.

— «Qoshumche söz»imizde biz u toghruluq yene azraq sherhleyimiz.

2:13 Yesh. 32:4-5; 52:12; Hosh. 1:11; Zek. 12:8; Mat. 3:5; 11:11-14; Yuh. 10:2-4

3:1 «Men mundaq dédim: «Anglanglar, i Yaqupning hakimliri, Israil jemetining emirliri! ... » — 1-4-ayette sözlügiçi belkim peyghember özi.

— «Yaqup» we «Israil» mushu yerde shübhisizki, ikki padishahliqni teng körsitidu. Mushu ayetke qarighanda, chiriklishish memliketlerning eng yuqiri orunlirigha we sotxanilirigha singip kirgenidi; biraq u padishahi Hezekiyani tilgha almaydu; Hezekiya ixlasmen adem bolup, u özi mushu gunahlardin xaliy bolghan.

3:5 «Kimerkim ularning gélini maylimisa, ...» — ibraniy tilida «kimerkim ularning aghzigha bir nerse salmisa,...».

3:5 Mik. 2:11

Pal salghili bolmaydighan qaranghuluq basidu;

Peyghemberler üçün quyash patidu,

Kün ular üstide qara bolidu;

⁷ «Alamet körünüşni körgüchiler» shermende bolidu,

Palchilar yerge qaritilidu;

Ularning hemmisi kalpuklirini tosup yüridu;

Chünki Xudadin héch jawab kelmeydu.

⁸ Biraq men berheq Perwerdigarning Rohidin küchke tolghanmen,

Yaqupqa özining itaetsizlikini,

Israilgha uning gunahini jakarlash üçün,

Toghra hökümlerge hem qudretke tolghanmen.

⁹ Buni anglanglar, ötünimen, i Yaqup jemetining hakimliri,

Israil jemetining emirliri!

Adil hökümge öch bolghanlar,

Barliq adaletni burmilaydighanlar,

¹⁰ Zionni qan töküsh bilen,

Yérusalémni heqqaniyetsizlik bilen quridighanlar!..

¹¹ Zionning hakimliri parilar üçün höküm chiqiridu,

Kahinlar «ish heqqi» üçün telim béridu;

«Peyghemberler» pul üçün palchiliq qilidu;

Biraq ular «Perwerdigargha tayinar» mish téxi,

We: — «Perwerdigar arimizda emesmu?

Bizge héch yamanliq chüshmeydu» — déyishidu.

¹² Shunga silerning wejenglardin Zion téghi étizdek aghdurulidu,

Yérusalém döng-töpilik bolup qalidu,

«Öy jaylashqan tagh» bolsa ormanliqning otturisdiki yuqiri jaylardekla bolidu, xalas..

3:6 Yer. 15:9; Yo. 2:10, 31; 3:15; Am. 8:9

3:7 «Ularning hemmisi kalpuklirini tosup yüridu...» — kalpuklarni tosush adette xijilliqni bildüretti. Uning üstige, Musa peyghemberge bérilgen muqeddes qanun boyiche yuqumluq késel bolghan ademler özining kelgenlikini agahlandurush üçün kalpuklirini tosup «Napak, napak!» dep warqirishi kérek idi. Bu ayet bu saxta peyghemberlerning napak sözlirini étirap qilishi kérek bolidighanliqini bildüridu.

3:9 Am. 5:7; 6:12

3:10 «Zionni qan töküsh bilen, Yérusalémi heqqaniyetsizlik bilen quridighanlar!» — shübhisizki, Yérusalémda nurghun heywetlik imaretler payda bolghanidi. Biraq hemmisi adaletsizlikke tayinip yasalghan.

3:10 Ez. 22:27; Zef. 3:3

3:11 «Peyghemberler» pul üçün palchiliq qilidu;...» — Xudaning peyghemberliri hergiz palchiliq ishlirini qilmaydu, elwette. Heqqiy peyghemberlerning xizmetliri bilen «palchiliq»ning otturisdiki chong perqler toghruluq «Tebirler»ni körüng.

3:12 «Öy jaylashqan tagh» bolsa ormanliqning otturisdiki yuqiri jaylardekla bolidu, xalas» — Mikah öz dewridiki «muqeddes öy» yaki «ibadetxana» démeydu — Ularning gunahliri tüpeylidin u peqet addiy bir «öy» bolup qaldi.

—Bu ayettiki bésharet belkim Hezekiya padishahni chongqur tesirlendürgen bolushi mumkin. Yüz yildin kéyin ordidiki emirler bésharetning Hezekiyagha bolghan tesirini tilgha élip, öz padishahi Yehoakimga bésharetni neqil keltüridu («Zion téghi étizdek aghdurulidu, Yérusalém döng-töpilik bolup qalidu»), shuning bilen Yeremiya peyghember ölüm jazasidin qutulup qalghan (Tewrat, «Yeremiya» 26-bab).

—«Yuqiri jaylar» dégini kinayilik geptur. Chünki Yehudadikiler herdaim «yuqiri jaylar»da butxanilarni sélip shu yerde butlarga choqunghan. Lékin shu chaghlarda Yérusalém butqa choqunghan jaydek «haram» bolup qalidu, shuningdek ormanliqning kishilerning közige az-paz chéliqidighan bir qismidin ibaret bolidu, xalas!

3:12 Mik. 3:12

Axirqi zamanlardiki Yérusalém

4¹ Biraq axirqi zamanda, Perwerdigarning öyi joylashgan tagh taghlarning béshi bolup békitilidu,

Hemme döng-égizliktin üstün qilinip kötürüldü;

Barliq xelqler uninggha qarap éqip kélishidu..

² Nurgun qowm-milletler chiqip bir-birige: —

«kélinglar, biz Perwerdigarning téghigha,

Yaqupning Xudasining öyige chiqip kéleyli;

U öz yolliridin bizge ögitidu,

We biz uning izlirida mangimiz» — déyishidu.

Chünki qanun-yolyoruq Ziondin,

Perwerdigarning söz-kalami Yérusalémdin chiqidighan bolidu.

³ U bolsa köp xelq-milletler arisida höküm chiqiridu,

U küchlük eller, yiraqta turghan ellerning heq-naheqlirige késim qilidu;

Buning bilen ular öz qilichlirini sapan chishliri,

Neyzilirini orghaq qilip soqushidu;

Bir el yene bir elge qilich kötürmeydu,

Ular hem yene urush qilishni ögenmeydu;

⁴ Belki ularning herbiri öz üzüm téli we öz enjür derixi astida olturidu,

We héchkim ularni qorqatmaydu;

Chünki samawiy qoshunlarning Sardari bolghan Perwerdigar Öz aghzi bilen shundaq éytti..

⁵ Barliq xelqler öz «ilah»ining namida mangsimu,

Biraq biz Xudayimiz Perwerdigarning namida ebedil'ebedgiche mangimiz.

⁶ Shu künide, — deydu Perwerdigar, — Men méyip bolghuchilarni,

Heydiwétilgenlerni we Özüm azar bergenlerni yighimen;

⁷ We méyip bolghuchini bir «qaldi»,

Heydiwétilgenni küchlük bir el qilimen;

Shuning bilen Perwerdigar Zion téghida ular üstidin höküm süridu,

Shu kündin bashlap menggügiche..

⁸ We sen, i padini közetküchi munar,

— Zion qizining égzikli, padishahliq sanga kélidu: —

— Berheq, sanga eslidiki hoquq-hökümranliq kélidu;

Padishahliq Yérusalém qizigha kélidu..

4:1 «Axirqi zamanda» — ibranij tilida «künlerning axirida». «Barliq xelqler uninggha Perwerdigarning öyige qarap éqip kélishidu» — Tewrat hem Zeburda («yat» eller) hem «xelqler» bolsa adette Israildin bashqa barliq xelqlerni, yeni «Yehudiy emesler»ni körsitidu. «Mikah» dégen kitapta «yat eller» yaki «xelq-milletler» déyilse, herdam mushu menini bildüridu.

4:1 Yesh. 2:2-5

4:3 «... U bolsa köp xelq-milletler arisida höküm chiqiridu... Ular hem yene urush qilishni ögenmeydu» — Yeshaya peyghember öz kitabida mushu ayetlerni (1-3ni) neqil keltüridu («Yesh.», 4:2).

4:4 «...ularning herbiri öz üzüm téli we öz enjür derixi astida olturidu» — buning köchme menisi belkim her kishi her adem Xudagha shükür éytip, achközlük qilmaydu, dégenlik bolushi mumkin.

4:4 1Pad. 5:5

4:6 «Men méyip bolghuchilarni, heydiwétilgenlerni we Özüm azar bergenlerni yighimen» — «méyip bolghuchi», «heydiwétilgenler» we «Özüm azar bergenler» dégen söz ayalche rodtiki isimlardur; shübhisizki, bu Israilning panahsiz ajiz qizdek bolidighanliqini körsitidu. «Méyip bolghuchi» dégen söz belkim hezriti Yaqup Pelestinge qaytqan chaghni, Xudaning uning jahilliqini bir terep qilip méyip qilghandin kéyinki körsetken shepqtini eske keltüridu («Yar.» 32-bab).

4:6 Qan. 30:3, 4, 5

4:7 «Shu kündin bashlap menggügiche» — ibranij tilida «hazirdin bashlap menggügiche».

4:7 Dan. 7:14; Zef. 3:19; Luqa 1:33

4:8 «padini közetküchi munar» — belkim Yérusalém we uning emeldarlarini körsitishi mumkin. Chünki ularning rohiy jehettin pütkül Israil («Xudaning padisi»)ning üstige küzetchi, baqquchi bolush mes'uliyiti bar idi. «Berheq, sanga eslidiki hoquq-hökümranliq kélidu; padishahliq Yérusalém qizigha kélidu» — démek, Israil yene padishahliq bolidu, biraq

Shereptin ilgiri bolghan azab

⁹ Emdi sen hazir némishqa nida qilib nale kötürisen?

Sende padishah yoqmidi?

Séning mushawiringmu halak bolghanmidi,

Ayalni tolghaq tutqandek azablar séni tutuwalghanmidi?

¹⁰ Azabqa chüsh, tolghaq tutqan ayaldek tughushqa tolghinip tirishqin, i Zion qizi;

Chünki sen hazir sheherdin chiqisen,

Hazir dalada turisen,

Sen hetta Babilghimu chiqisen.

Sen ashu yerde qutquzulisen;

Ashu yerde Perwerdigar sanga hemjemet bolup dushmanliringdin qutquzidu..

¹¹ We hazir nurghun eller: — «U ayagh asti qilinip bulghansun!

Közimiz Zionning izasini körsün!» — dep sanga qarshi jeng qilishqa yighilidu;

¹² Biraq ular Perwerdigarning oylirini bilmeydu,

Uning nishanini chüshenmeydu;

Chünki öñchilerni xamangha yighqandek U ularni yighip qoydi.

¹³ Ornungdin turup xamanni tep, i Zion qizi,

Chünki Men münggüzüñni tömür, tuyaqliringni mis qilimen;

Nurghun ellerni soqup pare-pare qiliwétisen;

Men ularning ghenimitini Perwerdigargha,

Ularning mal-dunyalirini pütkül yer-zémin Igisige béghishlaymen..

Azabliq künlerde Mesih tughulidu we Israilni qutquzidu

5¹ Emdi özünglar qoshun-qoshun bolup yighilinglar, i qoshun qizi;

Chünki birsi bizni muhasirige aldi;

Ular Israilning hakim-soraqchisining mengzige hasa bilen uridu;

² (Sen, i Beyt-Lehem-Efratah, Yehudadiki minglighan sheher-yézilar arisida intayin kichik bolghan bolsangmu,

Sendin Men üçhün Israilgha Hakim Bolghuchi chiqidu;

Uning huzurumdin chiqishliri qedimdin,

padishah Xuda Özi (Mesih Uning wekili bolghachqa) bolidu (7-ayet).

4:9 Yer. 8:19

4:10 «Azabqa chüsh, tolghaq tutqan ayaldek tughushqa tolghinip tirishqin, i Zion qizi; chünki sen hazir sheherdin chiqisen, hazir dalada turisen, sen hetta Babilghimu chiqisen» — Israil Asuriye teripidin andin Babil (andin keyin yene Grék we Rim impériyesi) teripidin azab tartidu. Mikah ulargha: Bu azablarni Xudadin kelgen «tolghaq azabliri» dep bilgen bolsanglar, emdi heqiqiy padishah we mushawir (9-ayet) aranglardin tughulushi kérek, deydu. Derweqe Mesih Eysa ular Rim impériyesi teripidin azab tartqanda tughuldi.

4:12 Yer. 51:33

4:13 «Ornungdin turup xamanni tep, i Zion qizi, chünki Men münggüzüñni tömür, tuyaqliringni mis qilimen; nurghun ellerni soqup pare-pare qiliwétisen...» — 11-13-ayettiki ishlar Israil Babildin qutquzulup (10-ayet) Qanaangha qaytip kelgendin keyin yüz bérishi kérek. Wehiy miladiyedini ilgiriki 3- we -2-esirde «Makkabiylar» dewride qisman emelge ashurulghini bilen, toluq emelge ashurulush axirqi zamanlarda bolush kérek.

4:13 Zek. 4:14; 6:5

5:1 «Emdi özünglar qoshun-qoshun bolup yighilinglar» — bashqa birxil terjimisi: «Emdi öz-özünglarni késip tilenglar!» (démek, qattiq qayghu-hesretni bildürüş üçhün). «... Qoshun-qoshun bolup yighilinglar, i qoshun qizi» — «qoshun qizi» dégen sirliq söz Yérusalémdikilerni körsitidu; bésharet emelge ashurulghanda Yérusalémdikilerning hemmisining esker bolidighanliqini bildürürüshi mumkin. «Chünki birsi bizni muhasirige aldi; ular Israilning hakim-soraqchisining mengzige hasa bilen uridu» — bu «muhasire» belkim ikki muhasirini körsitishi mumkin: (1) Asuriye impériyesining Yérusalémgha bolghan muhasirisi; shu chaghda birsi Hezekiya padishahning «mengzige hasa bilen urghan»mikin? (2) axirqi zamandiki «nurghun eller»ning muhasirisi (4:11-13ni körüng). Bu ikki tehlik toghra bolsa ayetning ikkinchi jümlisidiki «u»: (1) Asuriye padishahini we keyin: (2) axirqi zamandiki dejalni körsitidu.

Yeni ezeldin bar idi).

³ Shunga tolghaq tutqan ayal tughup bolghuche,
U ularni dushmanlirige tashlap qoyidu;
Shu chaghda Uning qerindashliri bolghan qaldisi Israillarning yénigha qaytip kélidu.

⁴ U bolsa Perwerdigarning küchi bilen,
Perwerdigar Xudasining namining heywitide padisini béqishqa ornidin turidu;
Shundaq qilip ular mezmur turup qalidu;
Chünki U shu chaghda yer yüzining qerilrigiche ulugh dep bilinidu.

⁵ We bu adem aram-xatirjemlikimiz bolidu;

Asuriyelik zéminimizgha bösüp kirgende,
Ordilirimizni dessep cheyligende,
Biz uninggha qarshi yette xelq padichisini,
Sekkiz qabiliyetlik yétekchini chiqirimiz;

⁶ Ular Asuriye zéminini qilich bilen,
Nimrodning zéminini ötkelliride xarabe qilidu;
We Asuriyelik zéminimizgha bösüp kirgende,
Chégrimiz ichini cheyligende,
U adem bizni uning qolidin qutquzidu.

⁷ We Yaqupning qaldisi nurghun xelqler arisida Perwerdigardin chüshken shebnemdek bolidu,
Chöp üstige yaghqan yamghurlardek bolidu;
Bular insan üçün kéchikmeydu,
Adem balilirining ejrini kütüp turmaydu.

⁸ Yaqupning qaldisi eller arisida,
Yeni nurghun xelqler arisida ormandiki haywanlar arisidiki shirdek bolidu,
Qoy padiliri arisidiki arslanlek bolidu;
Shir ötkende ularning arisidin,
Héchkim qutquzup alalmighudek cheylep desseydu,
Titma-tit qilip yirtiwétidu.

5:2 «Sen, i Beyt-Lehem-Efratah, Yehudadiki minglighan sheher-yézilar arisida intayin kichik bolghan bolsangmu, sendin men üçün Israailgha Hakim Bolghuchi chiqidu; uning huzurumdin chiqip-kirishliri qedimdin, yeni ezeldin bar idi» — démisekmü, bu Mesih Eysani körsitidu. U: (1) «Beyt-Lehem» dégen kichik yézida tughulghan; (2) shuning bilen bir waqitta u Xudaning «Kalami» bolup, Xuda uning wasitisi arqiliq hemme mewjudatlarni yaratqanidi («Yuh.» 1:1-4), Mesih uning yénidin «ezeldin tartip» Xudaning iradisini beja keltürüşke chiqip-kirip turghanidi.

5:2 Mat. 2:6; Yuh. 7:42; Yar.3:8; 7:12; 14:18; 16:7; Mis.3:4; Yuh. 13:3

5:3 «U ularni dushmanlirige tashlap qoyidu» — yaki «ularni tashlap qoyidu». «shunga tolghaq tutqan ayal tughup bolghuche, U ularni dushmanlirige tashlap qoyidu» — démek, bésharet boyiche «Mesih» tughulghuche Xuda Israilni yat ellerning hökümranlıq astigha tapshuridu, ular bashqa ellerning hakimiyiti astida turidu; shuningdek ular japa we azab tartidu. «Shu chaghda Uning Mesihning qerindashliri bolghan qaldisi Israillarning yénigha qaytip kélidu» — ayetke qarighanda Mesihning tughulushi Xudagha sadiq bolghan bir «qaldisi», yeni «uning qerindashliri» Pelestin zéminigha qaytip kélishi bilen baghliq; tarixtin bilimizki, Xudaning «qaldisi»ning «qaytip kélishi»i Mesih tughulushtin ilgiri idi (miladiyedin ilgiriki 520-yili).

5:5 Yesh. 9:5

5:6 «Ular Asuriye zéminini qilich bilen, Nimrodning zéminini ötkelliride xarabe qilidu» — «Nimrod» bolsa Babil shehirining asaschisi idi. «Asuriyelik zéminimizgha bösüp kirgende, chégrimiz ichini cheyligende, u adem bizni uning qolidin qutquzidu» — axirqi zamanda Mesih Israilni (ular towa qilghandin kéyin) barliq dushmanliridin qutquzidu.

5:7 «We Yaqupning qaldisi urghun xelqler arisida Perwerdigardin chüshken shebnemdek bolidu, chöp üstige yaghqan yamghurlardek bolidu; bular insan üçün kéchikmeydu, adem balilirining ejrini kütüp turmaydu» — bu oxshitishning asasiy menisi: «ademlerning herqandaq ish-paaliyetliri shebnem we yamghurgha héchqandaq tesir yetküzelmeydu; ular chüshüshi üçün ademlerning herikitini kütmeydu. Shebnem we yamghur beribir peqet Xudaning orunlashaturushi bilen chüshidu»; kelgüsida Xuda Öz méhir-shepqiti bilen Yaqup jemetini dunyadiki barliq ellerni (ular héch ish-paaliyetlerni qilmayla) oyghatidighan we yéngilaydighan bir beriket qilidu.

5:8 «Shir ötkende ularning arisidin, héchkim qutquzup alalmighudek cheylep desseydu, titma-tit qilip yirtiwétidu» — «ular» mushu yerde «ormandiki haywanlar» we «qoy padiliri»ni (démek, yat ellerni) körsetse kérek.

⁹ Qolung küshendiliring üstige kötürülüdu,
Barliq düşmenliring üzüp tashlinidu.

¹⁰ Shu künide shundaq boliduki, — deydu Perwerdigar,
Men aranglardin barliq atliringni üzüp tashlaymen,
Jeng harwiliringni halak qilimen..

¹¹ Zéminingdiki sheherliringni yoqitimen,
Barliq istihkamliringni ghulitimen..

¹² Séhirlerni qolungdin üzüp tashlaymen;
Silerde palchilar bolmaydu.

¹³ Men oyma mebudliringni,
«But tüwrük»liringlarni otturungdin üzüp tashlaymen;
Sen öz qolungning yasighinigha ikkinchi bash urmayсен.

¹⁴ Arangdin «Ashérah»liringni yuluwétimen,
We sheherliringni halak qilimen;

¹⁵ We Manga qulaq salmighan ellerning üstige achchiq we derghezep bilen intiqamni yürgüzimen.

Bésharetler 3-qatar Xudaning dewasi

6¹ Perwerdigarning néme dewatqinini hazir anglanglar: —
«Ornungdin tur, taghlar aldida dewayingni bayan qil,
Égizliklerge awazingni anglatqin»..

² «I taghlar,
We siler, yer-zéminning özgermes ulliri,
Perwerdigarning dewasini anglanglar;
Chünki Perwerdigarning Öz xelqi bilen bir dewasi bar,
U Israil bilen munaziliship eyibini körsetmekchi;

³ I xelqim, Men sanga zadi néme qildim?
Séni néme ishta bizar qiliptimen?
Méning xataliqim toghruluq guwahliq bérishkin!

⁴ Chünki Men séni Misir zéminidin élip chiqardim,
Séni qulluq makanidin hörlükke qutquzdum;
Aldingda yétekleshke Musa, Harun we Meryemlerni ewettim..

⁵ I xelqim, Perwerdigarning heqqaniyliqlirini bilip yétishinglar üçün,

5:10 «Men aranglardin barliq atliringni üzüp tashlaymen, jeng harwiliringni halak qilimen» — Xudaning Musa peyghemberge tapshurghan permanliri boyiche, Israillar arisidiki atlar we jeng harwilirini köpeytishke bolmaydu. Xudaning meqsiti shühbisizki, Öz xelqining atlarga, harwilargha emes, belki Xuda Özigila tayinishidin ibarettur («Qan.»17:16, «Zeb.»20:7, «Yesh.31:1»nimu körüng).

5:10 Hosh. 14:4

5:11 «Zéminingdiki sheherliringni yoqitimen, barliq istihkamliringni ghulitimen» — Xudaning bu ishta bolghan meqsiti barliq atlarni we jeng harwilirini yoqitish meqsitige oxshash bolushi kérek — Israilni peqet Özigila tayandurushtur.

5:14 «Arangdin «Ashérah»liringni yuluwétimen» — «Ashérah»lar belkim butpereslikke béghishlanghan derexlikler idi. Drexler but sheklige oyulghan yaki neqishlengen bolushi mumkin idi. **«we sheherliringni halak qilimen»** — «sheherliring»ning bashqa bir terjimisi: «qanliq qurbangahliring».

6:1 «Ornungdin tur, taghlar aldida dewayingni bayan qil, égizliklerge awazingni anglatqin» — bu sözler Mikahning özige (Israillar anglisun dep) éytilghan. Qedimki taghlar we döng-égizlikler mushu dewada Xudaning wediliride turghanliqigha guwahliq beridu («Qan.» 4:26, «Yesh.» 1:2ni körüng).

6:2 Hosh. 4:1

6:4 Mis. 12:51; 14:30; 20:2

Moab padishahi Balakning qandaq niyitining barliqini,
Béorning oghli Balaamning uningga qandaq jawab bergenlikini,
Shittimdin Gilgalghiche néme ishlar bolghanliqini hazir ésinglarga keltüringlar..

⁶ — Men emdi némini kötürüp Perwerdigar aldigha kélimen?
Némem bilen Hemmidin Aliy Bolghuchi Xudaning aldida égilimen?

Uning aldigha köydürme qurbanliqlarni,
Bir yilliq mozaylarni élip kélemdim?

⁷ Perwerdigar minglighan qochqarlardin,
Tümenligen zeytun méyi deryaliridin huzur alamdu?
Itaetsizlikim üçün tunji balamni,
Ténimning pushtini jénimning gunahigha atamdimen!?

⁸ I insan, U sanga néme ishning yaxshi ikenlikini körsetti,
Berheq, Perwerdigar sendin néme telep qilghanliqini körsetti —
Adaletni yürüzüsh,
Méhribanliqni söyüsh,
Séning Xudaying bilen bille kemterlik bilen méngishtin bashqa yene néme ishing bolsun?.

Dewaning dawami, höküm chiqirish

⁹ Perwerdigarning awazi sheherge xitab qilip chaqiridu;
(Pem-danaliq bolsa naminggga hörmət bilen qaraydu!)
Emdi höküm paliqini we uni Békitkinini anglanglar: —

¹⁰ Rezil ademning öyide rezilliktin alghan bayliqlar yene barmidu?
Kem ölcheydighan yirginchlik ölchem yene barmidu?.

¹¹ Biadil taraza bilen,
Bir xalta saxta taraza tashliri bilen pak bolalamdim?..

¹² Chünki sheherning bayliri zorawanliq bilen tolghan,
Uning ahalisi yalghan gep qilidu,
Ularining aghzidiki tili aldamchidir..

¹³ Shunga Men séni urup késel qilimen,
Gunahliring tüpeylidin séni xarabe qilimen.

¹⁴ Yeysen, biraq toyunmaysen,
Otturanga ach-boshluq qalidu,

6:5 «I xelqim... Moab padishahi Balakning qandaq niyitining barliqini, Béorning oghli Balaamning uningga qandaq jawab bergenlikini, Shittimdin Gilgalghiche néme ishlar bolghanliqini hazir ésinglarga keltüringlar» — Xuda Shittimde Israillarning butpereslikini jazalighan, andin ularni kechürüm qilghan; U Gilgaldá möjize yaritip, ularni Iordan deryasidin ötközgen. Emdi hazir oxshash ishlar bolmamdu — ular xalisila, butperesliktin towa qilip, Xudaning nijatini körüdighan bolidu. Tilgha élinghan weqeler «Chöl.» 24-, 25-bab, we «Yeshua» 1-5-bablarda xatirilengen.

6:5 Chöl. 22:5; 23:7; 25; Ye. 5

6:7 «Ténimning pushtini jénimning gunahigha atamdimen!?» — ibraniiy tilida «ténimning méwisini jénimning gunahigha atamdimen!?».

6:8 Qan. 10:12

6:9 «Emdi höküm paliqini we uni Békitkinini anglanglar!» — bashqa birxil terjimisi: «Emdi i qebile we sheher jamaiti, anglanglar!».

6:10 «Rezil ademning öyide rezilliktin alghan bayliqlar yene barmidu? Kem ölcheydighan yirginchlik ölchem yene barmidu?...» — 10-15-ayetlerde xatirilengen Israilning qilmishliri yuqiriqi 8-ayettiki sözning eksi bolidu (adaletni yürüzüsh, méhribanliqni söyüsh, kemterlerche Xuda bilen bille méngish). Mushu ayettiki «ölchem» ibraniiy tilida «efah» bolidu.

6:11 «Biadil taraza bilen, bir xalta saxta taraza tashliri bilen pak bolalamdim?» — bashqa birxil terjimisi: «Biadil tarazini, bir xalta saxta taraza tashlirini tutup turghan ademlerni pak hésabliyalamdim?».

6:11 Hosh. 12:8

6:12 Yer. 9:7

Sen mülküngni élip yötkimekchi bolisen,
 Biraq saqliyalmaisen;
 Saqlap qaldurghining bolsimu, uni qilichqa tapshurimen..
¹⁵ Tériysen, biraq hosul almaysen;
 Zeytunlarni cheyleysen, biraq özüngni méyini sürtüp mesih qilalmaysen,
 Yéngi sharabni cheylep chiqirisen,
 Biraq sharab ichelmeysen..
¹⁶ Chünki «Omning belgililiri»ni,
 «Ahabning jemetidikiler qilghanliri»ni tutisen;
 Sen ularning nesihetliride mangisen,
 Shuning bilen Men séni xarabe,
 Sende turuwatqanlarning hemmisi isqirtish obyékti qilimen;
 Sen xelqimdiki shermendichilikni kötürisen..

Peyghemberning azablanishliri

7¹ Méning halimgha way! Chünki men xuddi yazdiki méwiler yighilip,
 Üzüm hosulidin kéyinki wasangdin kéyin ach qalghan birsige oxshaymen,
 Yégüdek sapaq yoqtur;
 Jénim teshna bolghan tunji enjür yoqtur!
² Ixlasmen kishi zémindin yoqap ketti,
 Ademler arisida durus birsimu yoqtur;
 Ularining hemmisi qan töküshke paylimaқта,
 Herbiri öz qérindishini tor bilen owlaydu..
³ Rezillikni puxta qilish üçün,
 Ikki qoli uninggha teyyarlanghan;
 Emir «in'am»ni soraydu,
 Soraqchimu shundaq;
 Mötiwer janab bolsa öz jénining nepsini ashkara éytip béridu;
 Ular jem bolup rezillikni toqushmaқта..
⁴ Ularining eng ésili xuddi jighandek,
 Eng durusi bolsa, shoxiliq tosuqtin betterdur.
 Emdi közetchiliring qorqup kütken kün,
 Yeni Xuda sanga yéqinlap jazalaydighan küni yétip keldi;

6:14 «Yeysen, biraq toyunmaisen, otturangda ach-boshluq qalidu» — bezi alimlar bu ibare tolghaq késili «dizéntériye»ni körsitidu, dep qaraydu. «Sen mülküngni élip yötkimekchi bolisen, biraq saqliyalmaisen; saqlap qaldurghining bolsimu, uni qilichqa tapshurimen» — bashqa birxil terjimisi: «sen tolghaqqa kélisen, biraq balini tughmaysen; tughsangmu, balangni qilichqa tapshurimen».

6:14 Hosh. 4:10

6:15 Qan. 28:38; Hag. 1:6

6:16 «Chünki «Omning belgililiri»ni, «Ahabning jemetidikiler qilghanliri»ni tutisen» — Omri Israilning intayin rezil padishahi bolup, nurhunlighan butlarni yasap, Israilni bulargha choqunushqa buyrughan. Ahab uningdin téximu rezillikke ötüp, butpereslikke pahishiwarzliq, «insan qurbanliqi», puqralarni bulang-talang qilish we qatilliqni qoshqanidi. («1Pad.» 16-22-bablarni körüng). «Sende turuwatqanlarning hemmisi isqirtish obyékti qilimen» — mushu yerde «isqirtish» mazaq qilishni bildüridu.

6:16 1Pad. 16:25, 26, 30-34

7:2 Zeb. 12:1-2; Hosh. 4:1

7:3 «Mötiwer janab bolsa öz jénining nepsini ashkara éytip béridu» — «mötiwer jabab» belkim padishahni wasitilik körsitidu.

7:3 Mik. 2:1; 3:11

Ularning alaqzade bolup kétidighan waqti hazir keldi..

⁵ Ülpitingge ishenme,

Jan dostunggha tayanma;

Aghzingning ishikini quchiqingda yatquchidin yépip yür.

⁶ Chünki oghul atisigha bihörmelik qilidu,

Qiz anisigha, kélín qéyn anisigha qarshi qozghilidu;

Kishining dushmanliri öz öyidiki ademliridin ibaret bolidu..

⁷ Biraq men bolsam, Perwerdigargha qarap ümid baghlaymen;

Nijatimni bergüchi Xudani kütimen;

Méning Xudayim manga qulaq salidu.

Axirqi zaman toghruluq ümid — Xudaning «qaldisi» söz qilidu

⁸ Manga qarap xush bolup ketme, i dushmanim;

Gerche men yiqilip ketsemmu, yene qopimen;

Qaranghuluqta oltursam, Perwerdigar manga yoruqluq bolidu..

⁹ Men Perwerdigarning ghezipige chidap turimen —

Chünki men Uning aldida gunah sadir qildim —

U méning dewayimni sorap, men üçün höküm chiqirip yürgüzgüche kütimen;

U méni yoruqluqqa chiqiridu;

Men Uning heqqaniyliqini körimen..

¹⁰ We méning dushmanim buni köridu,

Shuning bilen manga: «Perwerdigar Xudaying qéni» dégen ayalni shermendilik basidu;

Méning közümining meghlubiyitini köridu;

U kochidiki patqaqtek dessep cheylinidu..

Xudaning jawabi

¹¹ — Séning tam-sépilliring qurulidighan künide,

Shu künide sanga békitilgen pasiling yiraqlargha yötkilidu.

¹² Shu künide ular yéninggha kélidu;

— Asuriyedin, Misir sheherliridin,

Misirdin Efrat deryasighiche, déngizdin déngizghiche we taghdin taghghiche ular yéninggha kélidu.

¹³ Biraq yer yüzi bolsa özining üstide turuwatqanlar tüpeylidin,

Yeni ularning qilmishlirining méwisi tüpeylidin xarabe bolidu..

Xudaning «qaldisi»ning duasi

¹⁴ — Öz xelqingni, yeni ormanda, Karmel otturisida yalghuz turuwatqan Öz mirasing bolghan padini,

Tayaq-hasang bilen ozuqlandurghaysen;

7:4 «Ularning eng ésili xuddi jighandek, eng durusi bolsa, shoxiliq tosuqtin betterdur» — «eng ésili» adaletni burmilimaydu, peqet uninggha tosalghu bolidu! «Xuda sanga yéqinlap jazalaydighan küni...» — ibranij tilida «séning yoqlinidighan kününg» déyilidu.

7:6 Ez. 22:7; Mat. 10:21, 35, 36; Luqa 12:53

7:8 «Manga qarap xush bolup ketme, i dushmanim;...» — mushu yerdiki «dushmanim» hem 10-ayettiki «u» dégenler «ayalche rod»ta kelgen bolghachqa, bésharet Yérusalémning Asuriyege gep qilghanliqini, yaki bolmisa axirqi zamandiki dushmani Babilgha gep qilidighanliqini körsetse kérek.

7:9 Zeb. 9:5-7; Zeb. 43:1-2; Yer. 50:34

7:10 Zeb. 79:10; 115:2; Yo. 2:17

7:13 Yer. 21:14

«Mikah»

Qedimki künlerdikidek,
Ular Bashan hem Giléad chimenzarlirida qaytidin ozuqlansun!..

Xudaning jawabi

¹⁵ — Sen Misir zéminidin chiqqan künlerde bolghandek,
Men ulargha karamet ishlarni körsitip bérimen..

¹⁶ Eller buni körüp barliq heywisidin xijil bolidu;
Qolini aghzi üstige yapidu,
Qulaqliri gas bolidu;

¹⁷ Ular yilandek topa-changni yalaydu;
Yer yüzidiki ömiligüchilerdek öz töshükleridin titrigen péti chiqidu;
Ular qorqup Perwerdigar Xudayimizning yénigha kélidu,
We séning tüpeylingdinmu qorqidu..

¹⁸ Qebihlikni kechüridighan,
Öz mirasi bolghanlarning qaldisining itaetsizlikidin ötidighan Tengridursen,
U achchiqini menggüge saqlawermeydu,
Chünki U méhir-muhebbetni xushalliq dep bilidu.
Kim sanga tengdash ilahdur?..

¹⁹ — U yene bizge qarap ichini aghritidu;
Qebihliklirimizni U dessep cheyleydu;
Sen ularning barliq gunahlarini déngiz teglirige tashlaysen.

²⁰ — Sen qedimki künlerdin béri ata-bowilirimizgha qesem qilghan heqiqet-sadaqetni Yaqupqa,
Özgermes muhebbetni Ibrahimgha yetküzüp körsitisen.

7:14 «... ormanda, Karmel otturisida yalghuz turuwatqan öz mirasing bolghan pada...» — «Karmel» bolsa Israilning eng baraqsan, eng ésil ormanliq rayoni.

7:14 Mik. 5:3

7:15 Yo. 2:26

7:17 Zeb. 72:9; Yesh. 49:32

7:18 «Kim Sanga tengdash ilahdur?» — «Mikah» dégen isim, ibraniy tilida «kim Xudagha tengdash?» dégen menide.

7:18 Mis. 34:6, 7; Zeb. 103:9

Qoshumche söz

2-bab, 12-13 ayettiki bésharet toghrisida: —

«Men choqum séni bir pütün qilib uyushturimen, i Yaqup;
Men choqum Israilning qaldisini yighimen;
Men ularni Bozrahdeki qoylardek,
Öz yayliqida yigilghan bir padidek jem qilimen;
Ular adimining köplükidin jushqunliship kétidu.
Bir «böşüp ötküchi» ularning aldigha chiqip mangidu;
Ular böşüp chiqip, qowuqqa yétip béríp, uningdin chiqti;
Ularning padishahi ularning aldida,
Perwerdigar ularning béshigha ötüp mangidu».

Izahatlimizda éytqinimizdek, bu bésharetning üç «emelge ashurulush» bolushi mumkin.

(1) Birinchi emelge ashurulush Yérusalémning Asuriye padishahi Sennaxéribtin qutquzulushi. Sennaxérib Yehudaning barliq sheherlirini ishghal qilib, andin Yérusalémni muhasirige alghandin kéyin: «Ular tézla yiqilidu» dep oyilghan we maxtinip: «Méning butlirim Perwerdigardin ulugh» déginide, u alliqachan öz aqiwitini békitkenidi. Hezekiya padishah bolsa hemme ishlarni Perwerdigargha tapshurup, Sennaxéribqa teslim bolushni ret qilghan. Shu chaghdá Sennaxérib: «Éfiopiye bizge hujum qilmaqchiken» dégen bir ighwani anglap, Asuriye qoshunini Yérusalémdin chékindürgen. Andin «Yeshaya peyghember» kitabida xatirlengende: «**Shuning bilen Perwerdigarning Perishtisi chiqip, Asuriyeliklarning bargahida bir yüz seksen besh ming eskerni urdi; mana, kishiler etigende orundin turghanda, ularning hemmisining ölgenlikini kördil!**» («Yeshaya» 37-bab)

Bu derweqe Yehuda üçün yéngi bir bashlinish idi. Mushu yerde «böşüp ötküchi» «Perwerdigarning Perishtisi»ning Özi idi. Bashqa yerlerde toxtalghinimizdek ishinimizki, «Perwerdigarning Perishtisi» alahide shexs bolup, U «Perwerdigarning Söz-Kalami» bolghan Mesihdin bashqa shexs emestur.

(2) Ikkinchi emelge ashurulush yuqiriqidikidek anche «közge körünerlik» bolmisimu, uningdin muhim dep qaraymiz. Miladiyedin ilgiriki esirlerde, mushu ayetni sherhligen «rabbiy»lar (Yehudiy ustazlar)ning köpi ayettiki «böşüp chiqquchi»ni bolsa «Ilyas peyghember», «Padishah»ni bolsa «Mesih-Qutquzghuchi» dep qaraytti (bashqa peyghemberlermu Ilyas peyghemberning Mesihning yolini teyyarlaydighanliqini tilgha alidu). Injil dewrige kelgende Yehya peyghember awwal körünüp, xelqni Mesihke ishinishke teyyarliganliqini körimiz. Yehya tughulushtin ilgiri, perishte Jebrail Yehyaning atisi Zekeriyağa mundaq xewer yetküzdi: «**U (bu bala) Rebning aldida Ilyas peyghemberge xas bolghan roh we küch-qudrette bolup, atilarning qelbilirini balilargha mayil qilib, itaetsizlerni heqqaniylarning aqilanilikige kirgüzüp, Reb üçün teyyarlanghan bir xelqni hazir qilish üçün Uning aldida mangidu**» (Injil, «Luqa», 1-bab).

Ottuz yildin kéyin Xudaning buyruqi boyiche Yehya peyghember «**Jordan deryasi wadisidiki barliq rayonlarni kézip, kishilerge gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa qilishni bildüridighan sugha «chömüldürüş»ni jakarlashni bashlidi**» («Luqa», 3:3). Körimizki, Yehya bu xewerni Yérusalémde emes, belki chöl-bayawanda jakarlidi. U yene uning

«Mikah»

«chömlüdüürüş»ining ademni Xudaning «kechürüm qilishi»igha élip baridu, deydu. Bu derweqe bir «böüp chiqish» — Yehya peyghemberning mana shundaq yéngi xush xewerni jakarlighan waqtighiche, Xudaning «kechürüm qilish»i Yérusalémdiki muqeddes ibadetxanisida qilinghan qurbanliqlar arqiliq bolup keldi. Xudaning «qaldisi» bolghan mömin bendiliri Yehyaning sözlirige kirip chömlüdüürülgén. Mesih Eysa ashkara telim bérishke bashlighanda, Yehyaning köp egeshküchiliri uningdin ayrilip, Eysa Mesihning keynidin méngishqa bashlighan. Shuning bilen töwendiki parang bolghan: —

«Andin muxlislar Yehyaning yénigha kélip:

— Ustaz, Iordan deryasining u qétida sen bilen birge bolghan, özüng teriplep guwahliq bergén héliqi kishi mana hazir özi kishilerni chömlüdüürüwatidu, we hemme adem uning yénigha kétishiawatidu, — dédi.

Yehya mundaq jawab berdi:

— Eger uninggha ershtin ata qilinmighan bolsa, insan héchnersige ige bolalmaydu. Méning silerge: «Men Mesih emes, peqet Uning aldida ewetilgenmen» déginimge siler özünglar guwahchisiler. Kélinchekni emrige alghuchi yigittur (Yehuda mushu yerde Mesihni körsitidu); lékin yigitning awazini anglashni kütüp turidighan yigitning qoldishi uning awazini anglap, qelbide tolimu xursen bolidu. Méning bu xursenlikim emdi tolup tashidu. Uning güllenmiki, méning ajizlashmiquim muqerrerdur» («Yuh.» 3:26-30).

Mushu yerde «böüp chiqquchi» öz xizmitini ada qilghan boldi. Xudaning «pada»si kona qurbanliq tüzümidin böüp chiqip, öz padishahi Reb Eysa Mesihge egishishke bashlighan. Ular bu yolda Mesih Eysa Özi ularning gunahliri üçün qurbanliq bolupla qalmay, belki pütün dunyaning gunahliri üçün axirqi, mukemmel we toluq qurbanliq bolidighanliqini tonup yételeydu. Bu emelge ashurulush belkim Mesih Eysaning melum bir sirliq bayanigha chüshendürüsh bolidu: —

«Tewrat qanuni we peyghemberlarning yazmiliri Chömlüdürgüchi Yehyaghiche silerge yétekchi bolup keldi; shu waqittin bashlap Xudaning padishahliqining xush xewiri jakarlinip kéliwatidu; padishahliqqa kirmekchi bolghanlarning herbiri shu padishahliqqa böüp kiriwélishi kérektur» («Luqa», 16:16, «Mat.» 11:11-15-ayetlernimu körüng).

(3) Üchinichi emelge ashurulush axirqi zamanlarda yüz bérishi muqerrer. Mikah we bashqa peyghemberler bashqa yerlerde bésharet berginidek, axirqi zamanda «Mesihning reqibi» dejjalning «ézitqu yétekchiliki»de, barliq eller Yérusalémgha hujum qilishqa yighilidu. Mikahning mushu 12-ayettiki «Bozrah» (hazirqi Iordaniyening «Pétra» shehiri)ni tilgha alghini, belkim shu waqitta Xudaning Öz «qaldisi»ni qoghdash üçün shu yerge yighidighanliqini körsitidu («Yesh.» 63:1, «Hab.» 3:3-ayetler we izahatlarni körüng). («Bozrah» dégenning menisi: «qoy qotini»)

Xuda Öz «qaldisi»ni shexsen Mesih arqiliq qutquzidu. U ularni yéteklep ghelibe bilen «böüp chiqip» kélidu; shuning bilen pütünley yéngi bir dewr bashlinidu.

Amin!